

3RD INTERNATIONAL CONGRESS
OF AZERBAIJAN'S FOUNDER
HEYDAR ALIYEV
ON THE 100TH ANNIVERSARY OF HIS BIRTH

MAY 5, 2023/ BAKU – AZERBAIJAN

EDITORS

PROF. DR. GÜLZAR İBRAHİMOVA

MERVE KIDIRYUZ

ISBN: 978-625-367-089-4

IKSADINSTITUTE.ORG

3RD INTERNATIONAL CONGRESS OF
AZERBAIJAN'S FOUNDER HEYDAR
ALIYEV ON THE 100TH ANNIVERSARY OF
HIS BIRTH

May 5, 2023
Baku – Azerbaijan

PROCEEDING BOOK

EDITORS

Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA

Merve KIDIRYUZ

All rights of this book belong to IKSAD Publishing
House Authors are responsible both ethically and
juridically IKSAD Publications - 2023©

Issued: 25.05.2023

ISBN: 978-625-367-089-4

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

3rd INTERNATIONAL CONGRESS OF AZERBAIJAN'S FOUNDER HEYDAR ALIYEV ON THE 100TH ANNIVERSARY OF HIS BIRTH

DATE AND PLACE

May 5, 2023 Baku – Azerbaijan

ORGANIZATION

Economic Development and Social Research Institute
Baku Eurasian University

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Gulizar IBRAHIMOVA - Vice Rector of Baku Eurasian University
Prof. Dr. Mahire HUSEYINOVA - Vice Rector of Azerbaijan State Pedagogical University
Assoc. Dr. Nigar HUSEYNOVA - Vice Rector of Baku Eurasian University
Assoc. Dr. Siyavuş GASIMOV - Vice Rector of Baku Eurasian University
Dr. Mustafa Latif EMEK - President of IKSAD Institute
Merve KIDIRYÜZ- General Coordinator

PARTICIPANTS COUNTRY (3 countries)

Türkiye, Azerbaijan,USA.

Total Accepted Article: 63

Total Rejected Papers: 18

Accepted Article (Turkey): 37

Accepted Article (Other Countries): 26

Prof. Dr. Nazim HUSEYINLI

Baku Eurasia University Rector - Honorary

President of the 3rd Congress

Prof. Dr. Gulzar İBRAHİMOVA

Baku Eurasia University Vice-Chancellor -

President of the 3rd Congress

Prof. Dr. Eldar QULIEV

Azerbaijan Cooperative University Rector,

Deputy - Honorary President of the 2nd

Congress (2022)

Prof. Dr. Bəyalı ATASOV

Azerbaijan Cooperative University Vice-

Chancellor, President of the 2nd Congress

(2022)

Prof. Dr. Ahmed Veliyev

Odlar Yurdu University Rector - Honorary

President of the 1st Congress (2021)

Prof. Dr. Mahire HÜSEYNOVA

Deputy Rector of Azerbaijan State

Pedagogical University - President of the 1st

Congress (2021)

Dr. Elmira MAMMADOVA-KEKECH

Baku Eurasian University

Dr. Sevda RZAYEVA

Baku Eurasian University

Dr. Saadat SHIKHIYEVA

Baku Eurasian University

Dr. Aybeniz RUSTAMOVA

Baku Eurasian University

Dr. Florian MOBO

Phillipines Merchant Marine Academy

Dr. MANSIM MAMMADOV

Baku Eurasian University

Dr. Muntazir MEHDI

National University of Modern Languages

Dr. Viola MAKHZOUM

Islamic University of Lebanon

Dr. Salman SULEYMANOV

Baku Eurasian University

Dr. Mutlim REHİMOV
Baku Eurasian University

Dr. Ruslan ABDULLAYEV
Baku Eurasian University

Dr. Hülya BİNGÖL
İnönü University

Dr. Mustafa METE
Gaziantep University

Dr. Özlem ÜLGER
Batman University

3RD INTERNATIONAL CONGRESS OF
AZERBAIJAN'S FOUNDER
HEYDAR ALIYEV

ON THE 100TH ANNIVERSARY OF HIS BIRTH

May 5, 2023/ Baku – Azerbaijan

CONGRESS PROGRAM

zoom

Meeting ID: 833 7579 1283
Passcode: 100100

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler - TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğini kullanabilmelisiniz.
- Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir.
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır.

Important, Please Read Carefully

- To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Zoom'a giriş yapmadan önce lütfen örnekteki gibi salon numaranızı, adınızı ve soyadınızı belirtiniz
Before you login to Zoom please indicate your hall number, name and surname

exp. H-1, Merve KIDIRYUZ

-Opening Ceremony-

Date: **05.05.2023**

Baku Local Time: **10:00-11:00**

Ankara Local Time: **09:00-10:00**

Place: **Baku Eurasia University**

10:00-10:15

Nazim Hüseynli,

f.e.d., prof., Bakı Avrasiya Universitetinin rektoru, Azərbaycan
Ph.D., prof., rector of Baku Eurasia University, Azerbaijan

10:15-10:30

Elgün Həbibullayev,

Nərimanov Rayon İcra Həkimliyyətinin başçısı, Azərbaycan
Head of Executive Power of Narimanov District, Azerbaijan

10:30-10:45

Səlçuk Karakılıç,

Prof.Dr., Bakı Yunus Əmrə İnstitutunun direktoru, Azərbaycan
Prof.Dr., Director of the Baku Yunus Emre Institute, Azerbaijan

10:45-11:00

Ahmet Kazankaya

Prof.Dr., Kırşehir Ahi Ervan Universiteti, dekan, Türkiyə
Prof.Dr., Kırşehir Ahi Ervan University, Dean, Turkey

Face to Face
Baku Eurasia University

05.05.2023

HALL-1

BAKU LOCAL TIME

11 00 : 13 30

ANKARA LOCAL TIME

10 00 : 12 30

HEAD OF SESSION: **Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA**

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA	Baku Eurasia University (Azerbaijan)	STATE WOMEN'S POLICY IN THE PERIOD OF HEYDAR ALIYEV'S LEADERSHIP
Emin ZEYNALOV	Baku Eurasia University (Azerbaijan)	HEYDAR ALIYEV AND THE ART OF ASHIG
Hüseyn MURADOV	Baku Eurasia University (Azerbaijan)	HAYDER ALIYEV AND THE ENERGY STRATEGY OF AZERBAIJAN
Assist. Prof. Dr. Gülçin Elif YÜCEL	Istanbul Beykent University (Türkiye)	RELATIONS WITH INTERNATIONAL ECONOMIC ORGANIZATIONS IN THE PERIOD OF HEYDAR ALIYEV
Assoc. Prof. Dr. Sevda RZAYEVA	Baku Eurasia University (Azerbaijan)	HEYDAR ALIYEV AND THE LANGUAGE POLICY
Günel KAZIMOVA	Baku Eurasia University (Azerbaijan)	HEYDAR ALIYEV – THE FOUNDER OF THE MODERN STATE OF AZERBAIJAN
Bağırzadə Lalə Uğur qızı	Cəmşid Naxçıvanski adına Hərbi Lisey (Azerbaijan)	HAYDER ALIYEV - DEFENDER OF LITERARY HERITAGE
Prof. Dr. Mansim Mammadov Zeynalabdin Aynur Aliyeva Arif	Baku Eurasia University (Azerbaijan)	A GENIUS LEADER BROUGHT UP BY HISTORY HAYDER ALIRZA OGULU ALIYEV

ONLINE PRESENTATIONS

05.05.2023

HALL-1

BAKU LOCAL TIME

11 00 : 13 30

ANKARA LOCAL TIME

10 00 : 12 30

HEAD OF SESSION: **Prof. Dr. Salidə ŞƏRİFOVA**

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Dr. Ulduz Farhad gizi Kahramanova	Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)	TO THE LEGACY OF NIZAMI AND FUZULI, GENIUS REPRESENTATIVES OF CLASSICAL AZERBAIJANI LITERATURE ATTITUDE OF HEYDAR ALIYEV
Dr. Çağlar EZİKOĞLU	Çankırı Karatekin University (Türkiye)	THE IMPACT OF HEYDAR ALIYEV'S FOREIGN POLICY ON AZERBAIJAN-ISRAEL RELATIONS
Prof. Dr. Salidə ŞƏRİFOVA	Azerbaijan National Academy of Sciences (Azerbaijan)	ABOUT THE ARTISTIC PORTRAIT OF HEYDAR ALIYEV IN THE POEM OF IBRAHİM YUSİFOĞLU "HE WAS THE LIFE OF THE SUN, IT WILL NOT DIE OUT"
Assist. Prof. Dr. Yunus EKİCİ	Osmaniye Korkut Ata University (Türkiye)	NATIONAL LEADER IN THE PROTECTION OF AZERBAIJAN CULTURAL HERITAGE HAYDAR ALIYEV
Prof. Dr. Sedat CERECİ	Hatay Mustafa Kemal University (Türkiye)	ROOTED FACTOR IN THE RECOGNITION OF AZERBAIJAN: UMUMLİDER ALIYEV
Asadova AYTEN VAGİF	Sumgait State University (Azerbaijan)	THE RISE OF THE DEVELOPMENT OF AZERBAIJANI EDUCATION (1969-1982 YEARS)
Assoc. Prof. Dr. Ramiz QASIMOV	Azerbaijan National Academy of Sciences (Azerbaijan)	NATIONAL IDEOLOGY, LITERATURE AND LANGUAGE POLICY IN HAYDER ALIYEV'S ACTIVITY
Assoc. Prof. Dr. Etibar MUSAYEV	Ganja State University (Azerbaijan)	OIL STRATEGY IN HAYDER ALIYEV'S MULTIPOLAR AND BALANCED FOREIGN POLICY
Zarifa NAZİRLİ	Baku State University (Azerbaijan)	NUCLEAR POLICY OF AZERBAIJAN, DURING NATIONAL LEADER HAYDAR AILYEV'S LEADERSHIP

ONLINE PRESENTATIONS

05.05.2023

HALL-2

BAKU LOCAL TIME

ANKARA LOCAL TIME

11 00 : 13 30

10 00 : 12 30

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Kamala Tahsin KERIMOVA

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Dr. Kamala Tahsin KERIMOVA	Bolu Abant İzel Baysal University (Türkiye)	NATIONAL LEADER HAYDAR ALIYEV AND THE DEVELOPMENT OF SCIENCE, EDUCATION AND CULTURE OF MODERN AZERBAIJAN
Arif Esen BAYKURT	İnönü University (Türkiye)	HEYDAR ALIYEV CULTURAL CENTER AS PARAMETRIC POSTMODERN ARCHITECTURE AND ITS PLASTIC AESTHETICS
Nərgiz İBRAHİMOVA	Ganja State University (Azerbaijan)	THE ROLE OF HAYDER ALIYEV IN THE PROTECTION OF ISLAMIC VALUES
Ülkər ZEYNALOVA	Genocide Memorial Complex (Azerbaijan)	THE CULTURAL POLICY OF AZERBAIJAN DURING THE PERIOD OF NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV
Dr. Gülnar QASIMLI	Azerbaijan National Academy of Sciences (Azerbaijan)	RAJAB TAYYIB ERDAGAN CONFIDENCE IN HAYDER ALIYEV'S VICTORY POLICY
Assoc. Prof. Dr. Salih MEMİŞ	Giresun University (Türkiye)	A GENERAL ASSESSMENT OF THE ECONOMIC STRUCTURE OF AZERBAIJAN DURING THE HEYDAR ALIYEV PERIOD (1993-2003)
Assoc. Prof. Dr. Yeganə ƏLİYEVƏ	Azerbaijan National Academy of Sciences (Azerbaijan)	THE LEADER OF THE ALL-TURKISH WORLD - HEYDAR ALIYEV (HEYDAR ALIYEV-100)
Elmira MƏHƏRRƏMOVA	Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)	AYDER ALIYEV AND EDUCATION POLICY
Ananda MAJUMDAR	Harvard University (USA)	THE ACHIEVEMENT OF AZERBAIJAN IN THE ERA OF PRESIDENT HEYDAR ALIYEV

ONLINE PRESENTATIONS

05.05.2023

HALL-3

BAKU LOCAL TIME

ANKARA LOCAL TIME

11 00 : 13 30

10 00 : 12 30

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Mehdizadeh Gulshan

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Mehparə SABİRZADƏ	Azerbaijan State Physical Culture and Sports Academy (Azerbaijan)	THE ROLE OF HAYDER ALIYEV IN THE DEVELOPMENT OF SPORTS
Assoc. Prof. Dr. Hale ALAN	Akdeniz University (Türkiye)	EVALUATION OF HAYDAR ALIYEV AND THE CENTURY AGREEMENT IN TERMS OF THE IMPORTANCE OF STRATEGIC COOPERATIONS AS A COMPETITION AND DEVELOPMENT STRATEGY
Assoc. Prof. Dr. Recep BÜYÜKTOLU	Cankiri Karatekin University (Türkiye)	1993 AZERBAJYCAN CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ VE HAYDAR ALIYEVİN CUMHURBAŞKANI SEÇİLMESİNİN TÜRKİYE BASININDAKİ YANSIMALARI
Assist. Prof. Dr. Neşe IŞIK	Istanbul Medeniyet University (Türkiye)	NATIONAL LEADER HAYDAR ALIYEV AND CULTURAL IDENTITY
Assoc. Prof. Dr. Mehdizadeh Gulshan Kamal kızı	Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)	HAYDER ALIYEV: CHILDREN ARE OUR FUTURE!
Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan ERDOĞAN	Burdur Mehmet Akif Ersoy University (Türkiye)	LOCAL GOVERNMENTS AND REFORM STUDIES IN AZERBAIJAN DURING HAYDAR ALIYEV PERIOD
Esmira MAMMADOVA	Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)	HAYDER ALIYEV AS THE FOUNDER OF THE EDUCATIONAL POLICY OF AZERBAIJAN
Dr. Müjkan MƏMMƏDZADƏ	Azerbaijan State Physical Culture and Sports Academy (Azerbaijan)	HAYDER ALIYEV, PATRON OF SCIENCE AND EDUCATION
Dr. Ekrem Ersin CESUR	Izmir Metropolitan Municipality (Türkiye)	HAYDAR ALIYEV'S PERIOD AZERBAIJAN'S SOCIAL POLICY

ONLINE PRESENTATIONS

05.05.2023

HALL-4

BAKU LOCAL TIME

ANKARA LOCAL TIME

11 00 : 13 30

10 00 : 12 30

HEAD OF SESSION: **Prof. Dr. Elman GULIYEV**

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Qənirə QAFARLI	National Azerbaijan History Museum (Azerbaijan)	ACTIVITIES OF THE HEYDAR ALIYEV FOUNDATION TO PROMOTE NATIONAL VALUES
Ülkər BAXŞIYEVA	Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)	H. ALIYEV AND RESEARCH HISTORY OF THE PROBLEM OF FOLKLORE TRADITION IN THE CREATION OF NIZAMI
Turan Maharrambay AHMADLI	Artvin Coruh University (Türkiye)	MILITARY DIMENSION OF AZERBAIJAN-TURKEY RELATIONS IN THE PERIOD OF HAYDAR ALIYEV
Prof. Dr. Elman GULIYEV	Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)	HEYDAR ALIYEV AND TURKISH CULTURE
Dr. Zafer SAYGILI	Turkish Naval Forces (Türkiye)	HAYDAR ALIYEV AS VISIONARY LEADER
Prof. Dr. Abdulhamit AVŞAR	Istanbul Commerce University (Türkiye)	HEYDAR ALIYEV POLICY OF THE TURKISH PRESS IN THE FIRST YEARS OF HIS POWER AND AND THE ROLE OF PUBLIC FORMING
Nurettin GÜRCAN	Ege University (Türkiye)	STRATEGIC LEADERSHIP IN MANAGEMENT AND TRACES OF STRATEGIC LEADERSHIP IN HAYDAR ALIYEV'S MANAGEMENT STYLE
Assist. Prof. Dr. Mehmet Sıddık ÖZALP	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (Türkiye)	THE GENERAL NATIONAL LEADER OF AZERBAIJAN HEYDAR ALIYEV AND THE ARAB WORLD
Prof. Dr. Süleyman DOĞAN	Yildiz Technical University (Türkiye)	ANALYSIS OF THE COMMONALITIES BETWEEN ALI RIZA OĞLU ATATÜRK AND ALI RIZA OĞLU ALIYEV

ONLINE PRESENTATIONS

05.05.2023

HALL-5

BAKU LOCAL TIME

11 00 : 13 30

ANKARA LOCAL TIME

10 00 : 12 30

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Rəşad ƏSGƏROV

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Xəlilova XATIRƏ	Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)	THE INFLUENCE OF H. ALIYEV'S POLICY ON AZERBAIJANI LITERATURE
Assist. Prof. Dr. Gizem Büke ÖZTÜRK	Bilecik Sheikh Edebali University (Türkiye)	HAYDAR ALIYEV IN ARCHITECTURE; UNDERSTANDING, KEEPING ALIVE AND COMMEMORATING
Assoc. Prof. Dr. Rəşad ƏSGƏROV	Azerbaijan National Academy of Sciences (Azerbaijan)	STRATEGY OF NATIONAL STATEHOOD AND YOUTH POLICY OF HEYDAR ALIYEV
Assoc. Prof. Dr. Bağır BABAYEV	Nakhchivan State University (Azerbaijan)	THE MULTICULTURAL POLICY OF HEYDAR ALIYEV AND THE INTEGRATION OF UDINS INTO THE MULTICULTURAL SOCIETY OF AZERBAIJAN
Pınar YURT	Kirsehir Ahi Evran University (Türkiye)	ECONOMIC TRANSFORMATION OF AZERBAIJAN AFTER THE USSR; HEYDAR ALIYEV AND THE AGREEMENT OF THE CENTURY
Assoc. Prof. Dr. Günay VERDİYEVA	Azerbaijan National Academy of Sciences (Azerbaijan)	GREAT LEADER AND WRITERS OF SOUTH AZERBAIJAN
Özlem TOPCAN	Akdeniz University (Türkiye)	A SYSTEMATIC EVALUATION OF THESIS IN ACADEMIC FIELD ABOUT HAYDAR ALIYEV IN TURKEY

ONLINE PRESENTATIONS

05.05.2023

HALL-6

BAKU LOCAL TIME

11 00 : 13 30

ANKARA LOCAL TIME

10 00 : 12 30

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Svetlana MƏMMƏDOVA

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assist. Prof. Dr. Hülya KÜÇÜKOĞLU	Yozgat Bozok University (Türkiye)	THE ROLE OF HAYDAR ALİYEV AS A LEADER IN THE BIRTH OF A NATION
Dr. Evrim KABUKCU	Manisa Celal Bayar University (Türkiye)	“SUMAKH” AT HAYDAR ALIYEV CULTURE CENTER
Dr. Könül ZAUR QIZI ŞXƏLİYEVƏ	Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)	HAYDER ALIYEV AND DEVELOPMENT DIRECTIONS OF AZERBAIJAN EDUCATION
Lələ MUSAYEVA	Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)	HEYDAR ALIYEV’S ROLE IN TEACHING THE AZERBAIJANI LANGUAGE
Assoc. Prof. Dr. Sezai ÖZTOP	Istanbul Medeniyet University (Türkiye)	HAYDAR ALIYEV IN THE CONTEXT OF PERSONAL TRAITS OF LEADERSHIP
Assoc. Prof. Dr. Svetlana MƏMMƏDOVA	Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)	HEYDAR ALIYEV WAS A PERFECT SPEAKER IN ALL THE LANGUAGES HE SPOKE
Assoc. Prof. Dr. Vesile ŞEMŞEK	Ahi Evran University (Türkiye)	POLITICAL SITUATION IN THE PROCESS OF INDEPENDENCE IN AZERBAIJAN AND HAYDAR ALIYEV’S ATTITUDE
Assoc. Prof. Dr. Nurhan KESKİN	Van Yüzüncü Yıl University (Türkiye)	AZERBAIJAN AGRICULTURAL POLICY AFTER INDEPENDENCE: THE PERIOD OF HAYDAR ALIYEV (1993-2003)
Aygün HEYDƏROVA	Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)	MAIN DIRECTIONS OF LITERARY POLICY OF NATIONAL LEADER HAYDER ALIYEV

CONTENT

CONGRESS ID	I
PROGRAM	II
PHOTO GALLERY	III
CONTENT	IV

Author	Title	No
Gülzar İBRAHİMOVA	STATE WOMEN'S POLICY IN THE PERIOD OF HEYDAR ALIYEV'S LEADERSHIP	1
Çağlar EZİKOĞLU	THE IMPACT OF HEYDAR ALIYEV'S FOREIGN POLICY ON AZERBAIJAN-ISRAEL RELATIONS	16
Könül ZAUR QIZI ŞXƏLİYEVA	HAYDER ALIYEV AND DEVELOPMENT DIRECTIONS OF AZERBAIJAN EDUCATION	17
Hale ALAN	EVALUATION OF HAYDAR ALIYEV AND THE CENTURY AGREEMENT IN TERMS OF THE IMPORTANCE OF STRATEGIC COOPERATIONS AS A COMPETITION AND DEVELOPMENT STRATEGY	20
Süleyman DOĞAN	ANALYSIS OF THE COMMONALITIES BETWEEN ALİ RIZA OĞLU ATATÜRK AND ALİ RIZA OĞLU ALİYEV	28
Yeganə ƏLİYEVA	THE LEADER OF THE ALL-TURKISH WORLD - HEYDAR ALIYEV (HEYDAR ALIYEV-100)	29
Məmmədova Esmira Fərhad Qızı	HAYDER ALIYEV AS THE FOUNDER OF THE EDUCATIONAL POLICY OF AZERBAIJAN	38
Mehdizadə Gülşən Kamal qızı	HAYDER ALIYEV: CHILDREN ARE OUR FUTURE!	45
Recep BÜYÜKTOLU	THE REFLECTIONS OF THE 1993 AZERBAIJAN PRESIDENTIAL ELECTIONS AND THE ELECTION OF HAYDAR ALIYEV IN THE TURKISH PRESS	52
Vesile ŞEMŞEK	POLITICAL SITUATION IN THE PROCESS OF INDEPENDENCE IN AZERBAIJAN AND HAYDAR ALIYEV'S ATTITUDE	78
Mehmet Siddik ÖZALP	THE GENERAL NATIONAL LEADER OF AZERBAIJAN HEYDAR ALIYEV AND THE ARAB WORLD	80
Məcidova Fatma Arif qızı	H. ALIYEV'S PROVISION OF AZERBAIJANI STATEHOOD NATIONAL PERSONNEL STRATEGY	91
Bağır BABAYEV	HEYDƏR ƏLİYEVİN MULTİKULTURAL SİYASƏTİ VƏ UDİNLƏRİN AZƏRBAYCANIN MULTİKULTURAL CƏMİYYƏTİNƏ İNTEQRASİYASI	93
Ulkar Elman gizi Bakhshiyeva	HEYDAR ALIYEV AND RESEARCH HISTORY OF THE PROBLEM OF FOLKLORE TRADITION IN THE CREATION OF NIZAMI	104
Arif Esen Baykurt	HEYDAR ALIYEV CULTURAL CENTER AS PARAMETRIC POSTMODERN ARCHITECTURE AND ITS PLASTIC AESTHETICS	111
Ekrem Ersin CESUR	HAYDAR ALIYEV'S PERIOD AZERBAIJAN'S SOCIAL POLICY	128

Gülçin Elif YÜCEL	RELATIONS WITH INTERNATIONAL ECONOMIC ORGANIZATIONS IN THE PERIOD OF HEYDAR ALIYEV	130
Elman Hilal oğlu Quliyev	HEYDAR ALIYEV AND TURKISH CULTURE	132
Emin ZEYNALOV	HEYDAR ALIYEV AND THE ART OF ASHIG	134
Asadova Ayten Vagif	THE RISE OF THE DEVELOPMENT OF AZERBAIJANI EDUCATION (1969-1982 YEARS)	140
Etibar MUSAYEV	OIL STRATEGY IN HAYDER ALIYEV'S MULTIPOLAR AND BALANCED FOREIGN POLICY	143
Gulnar QASIMOVA	RAJAB TAYYIB ERDOGAN CONFIDENCE IN HAYDER ALIYEV'S VICTORY POLICY	145
Günay VERDİYEVA	GREAT LEADER AND WRITERS OF SOUTH AZERBAIJAN	147
Turan Maharrambay AHMADLI	MILITARY DIMENSION OF AZERBAIJAN-TURKEY RELATIONS IN THE PERIOD OF HAYDAR ALIYEV	149
Xəlilova Xatirə Süleyman Qızı	THE INFLUENCE OF H. ALIYEV'S POLICY ON AZERBAIJANI LITERATURE	151
Özlem TOPCAN	A SYSTEMATIC EVALUATION OF THESIS IN ACADEMIC FIELD ABOUT HAYDAR ALIYEV IN TURKEY	153
Oğuzhan ERDOĞAN	LOCAL GOVERNMENTS AND REFORM STUDIES IN AZERBAIJAN DURING HAYDAR ALIYEV PERIOD	160
Evrım KABUKCU	“SUMAKH” AT HAYDAR ALIYEV CENTER	167
Sedat CERECİ	ROOTED FACTOR IN THE RECOGNITION OF AZERBAIJAN: UMUMLİDER ALIYEV	184
Mansım Məmmədov Zeynalabdin Aynur Aliyeva Arif	A GENIUS LEADER BROUGHT UP BY HISTORY HAYDER ALIRZA OGULU ALIYEV	186
Bağırzadə Lalə Uğur qızı	HAYDER ALIYEV - DEFENDER OF LITERARY HERITAGE	194
Müjkan MƏMMƏDZADƏ	HAYDER ALIYEV, PATRON OF SCIENCE AND EDUCATION	200
Günel KAZIMOVA	HEYDAR ALIYEV - THE FOUNDER OF THE MODERN STATE OF AZERBAIJAN	202
Elmira MƏHƏRRƏMOVA	AYDER ALIYEV AND EDUCATION POLICY	211
Ramiz QASIMOV	NATIONAL IDEOLOGY, LITERATURE AND LANGUAGE POLICY IN HAYDER ALIYEV'S ACTIVITY	220
Musa MURSAGULIYEV	HEYDAR ALIYEV- THE FOUNDER OF INDEPENDENT AZERBAIJAN	222
Saadet ALIYEVA	HEYDAR ALIYEV- THE FOUNDER OF INDEPENDENT AZERBAIJAN	224
Mehparə SABİRZADƏ	THE ROLE OF HAYDER ALIYEV IN THE DEVELOPMENT OF SPORTS	226
Kamala Tahsin KERIMOVA	NATIONAL LEADER HAYDAR ALIYEV AND THE DEVELOPMENT OF SCIENCE, EDUCATION AND CULTURE OF MODERN AZERBAIJAN	228
Ulduz Fərhad qızı Qəhrəmanova	KLASSİK AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATININ DAHI NÜMAYƏNDƏLƏRİ OLAN NİZAMİ VƏ FÜZULİ İRSİNƏ HEYDƏR ƏLİYEV MÜNASİBƏTİ	230

İmanov Glhmd Nağı oğlu	AZRBAYCAN XALQININ MMMİLLİ LİDERİ HEYDR LİYEVIN XALQIMIZA, MİLLTİMİZ VERMİŞ OLDUĞU THFLR	233
NeŖe İŐIK	NATIONAL LEADER HAYDAR ALIYEV AND CULTURAL IDENTITY	241
Gizem Bke ÖZTÜRK	HAYDAR ALİYEVA IN ARCHITECTURE; UNDERSTANDING, KEEPING ALIVE AND COMMEMORATING	243
Hseyın MURADOV	HAYDER ALIYEV AND THE ENERGY STRATEGY OF AZERBAIJAN	252
Zarifa NAZİRLİ	NUCLEAR POLICY OF AZERBAIJAN, DURING NATIONAL LEADER HAYDAR ALIYEV`S LEADERSHIP	254
Nurhan KESKİN	AZERBAIJAN AGRICULTURAL POLICY AFTER INDEPENDENCE: THE PERIOD OF HAYDAR ALIYEV (1993-2003)	255
Lal MUSAYEVA	HEYDAR ALIYEV'S ROLE IN TEACHING THE AZERBAIJANI LANGUAGE	260
Svetlana MMMDOVA	HEYDAR ALIYEV WAS A PERFECT SPEAKER IN ALL THE LANGUAGES HE SPOKE	262
Pınar YURT	ECONOMIC TRANSFORMATION OF AZERBAIJAN AFTER THE USSR; HEYDAR ALIYEV AND THE AGREEMENT OF THE CENTURY	264
Qnir QAFARLI	ACTIVITIES OF THE HEYDAR ALIYEV FOUNDATION TO PROMOTE NATIONAL VALUES	279
RŐad SGROV	STRATEGY OF NATIONAL STATEHOOD AND YOUTH POLICY OF HEYDAR ALIYEV	288
Salih MEMİŞ	A GENERAL ASSESSMENT OF THE ECONOMIC STRUCTURE OF AZERBAIJAN DURING THE HEYDAR ALIYEV PERIOD (1993-2003)	292
Sezai ÖZTOP	HAYDAR ALIYEV IN THE CONTEXT OF PERSONAL TRAITS OF LEADERSHIP	301
Yunus EKİCİ	NATIONAL LEADER IN THE PROTECTION OF AZERBAIJAN CULTURAL HERITAGE HAYDAR ALIYEV	312
Aygün HEYDROVA	MAIN DIRECTIONS OF LITERARY POLICY OF NATIONAL LEADER HAYDER ALIYEV	320
Ananda MAJUMDAR	THE ACHIEVEMENT OF AZERBAIJAN IN THE ERA OF PRESIDENT HEYDAR ALIYEV	322
Abdulhamit AVŞAR	HEYDAR ALIYEV POLICY OF THE TURKISH PRESS IN THE FIRST YEARS OF HIS POWER AND AND THE ROLE OF PUBLIC FORMING	324
Zafer SAYGILI	HAYDAR ALIYEV AS VISIONARY LEADER	326
Nurettin GRCAN	STRATEGIC LEADERSHIP IN MANAGEMENT AND TRACES OF STRATEGIC LEADERSHIP IN HAYDAR ALIYEV'S MANAGEMENT STYLE	332
lkr ZEYNALOVA	THE CULTURAL POLICY OF AZERBAIJAN DURING THE PERIOD OF NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV	340
Sevda RZAYEVA	HEYDAR ALIYEV AND THE LANGUAGE POLICY	342
Kamala Tahsin KERİMOVA	NATIONAL LEADER HAYDAR ALIYEV AND THE DEVELOPMENT OF SCIENCE, EDUCATION AND CULTURE OF MODERN AZERBAIJAN	348

**AZERBAIJAN'IN UMUM MİLLÎ LİDERİ HAYDAR ALİYEV VE ARAP
DÜNYASI**
THE GENERAL NATIONAL LEADER OF AZERBAIJAN HEYDAR ALIYEV AND
THE ARAB WORLD

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sıddık ÖZALP

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâgatı Anabilim
Dalı, ORCID: 0000-0002-4260-6989

(Ph. D Assistant Professor, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Theology,
Department of Arabic Language and Literature)

ÖZET

10 Mayıs 1923 tarihinde Nahçıvan'da dünyaya gelen eğitimini tamamladıktan sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin istihbarat teşkilatında değişik alanlarda görevler yaparak general rütbesine kadar yükselen, 1991 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni terk ederek hayatını Azerbaycan halkına adayan ve 12 Aralık 2003 tarihinde hakkın rahmetine kavuşan Azerbaycan'ın Umum Millî Lideri Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in yüzüncü doğum yılı münasebetiyle bu çalışma kaleme alınmıştır. Bilindiği üzere Azerbaycan'ın Araplarla ilk teması Azerbaycan fethiyle gerçekleşmiştir. Azerbaycan, Ömer b. el-Hattâb (ö. 23/644) döneminde Nuaym b. Mukkarin tarafından 22/642 yılında fethedilmiştir.

Çalışma; "Azerbaycan'ın Araplarla İlk Teması", "Azerbaycan'ın Umum Millî Lideri Haydar Aliyev", "Azerbaycan ve Arap Dünyası", "Suudi Arabistan ve Azerbaycan", "Mısır ve Azerbaycan", "Ürdün ve Azerbaycan", "Suriye ve Azerbaycan", "Filistin ve Azerbaycan", "Lübnan ve Azerbaycan" gibi başlıklarla ele alınmıştır. Ayrıca Arap dünyasında Haydar Aliyev ve Azerbaycan hakkında yazılan bazı makalelere de dikkat çekilerek gerekli bilgiler aktarılmıştır. Haydar Aliyev'in gerek SSCB bünyesinde gerekse Azerbaycan Devlet Başkanı olarak Arap dünyası ve bazı Arap liderleriyle yaşadığı bazı temaslara işaret edilmiştir. Ayrıca Arap medyasında konuyla ilgili tespit edilen sınırlı sayıda birkaç habere de yer verilmiştir. Bu veriler ışığında Aliyev ve Azerbaycan'ın Arap dünyası ile yaşadıkları bu temaslar irdelenmek üzere her iki taraftan ilgililerin dikkatlerine sunulması hedeflenmiştir. Böylece elde edilen bulgular çerçevesinde yapılacak durum tespitini, ilgililerin dikkatine sunulması gereken adımların atılması hususunda yol gösterici bir rapor olması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Haydar Aliyev, Arap Dünyası, Haydar Aliyev ve Azerbaycan

ABSTRACT

Heydar Aliyev was born in Nakhchivan on May 10, 1923. This study was written on the occasion of the centennial birthday of President Heydar Aliyev, the General National Leader of Azerbaijan, who passed away. As it is known, the first contact of Azerbaijan with the Arabs was realized with the conquest of Azerbaijan. Azerbaijan was conquered in 22/642 under the leadership of Nuaym b. Mukkarin during the reign of Omar Ibn Al-Khattab (d. 23/644).

These subjects were covered in the study: "Azerbaijan's First Contact with Arabs", "Azerbaijan's General National Leader Heydar Aliyev", "Azerbaijan and the Arab World", "Saudi Arabia and Azerbaijan", "Egypt and Azerbaijan", "Jordan and Azerbaijan", "Syria and Azerbaijan", "Palestine and Azerbaijan", "Lebanon and Azerbaijan". In addition, some articles written about Heydar Aliyev and Azerbaijan in the Arab world have been drawn attention and necessary information has been conveyed.

It has been pointed out that Heydar Aliyev had some contacts with the Arab world and some Arab leaders, both within the USSR and as the President of Azerbaijan. In addition, a limited number of news about the subject in the Arab media were also included. In the light of these data, it is aimed to present these contacts of Aliyev and Azerbaijan with the Arab world to the attention of those concerned from both sides. Thus, it is aimed to be a guiding report on taking the necessary steps by presenting the situation determination to be made within the framework of the findings obtained to the attention of the relevant parties.

Keywords: Azerbaijan, Heydar Aliyev, Arab World, Heydar Aliyev, and Azerbaijan

1. GİRİŞ

10 Mayıs 1923 tarihinde Nahçıvan'da dünyaya gelen eğitimini tamamladıktan sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin istihbarat teşkilatında değişik alanlarda görevler yaparak general rütbesine kadar yükselen, 1991 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni terk ederek hayatını Azerbaycan halkına adayan ve 12 Aralık 2003 tarihinde hakkın rahmetine kavuşan Azerbaycan'ın Umum Millî Lideri Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in yüzüncü doğum yılı münasebetiyle bu çalışma kaleme alınmıştır.

Çalışma; "Azerbaycan'ın Araplarla İlk Teması", "Azerbaycan'ın Umum Millî Lideri Haydar Aliyev", "Azerbaycan ve Arap Dünyası", "Suudi Arabistan ve Azerbaycan", "Mısır ve Azerbaycan", "Ürdün ve Azerbaycan", "Suriye ve Azerbaycan", "Filistin ve Azerbaycan", "Lübnan ve Azerbaycan" gibi başlıklarla ele alınmıştır. Ayrıca Arap dünyasında Haydar Aliyev ve Azerbaycan hakkında yazılan bazı makalelere de dikkat çekilerek gerekli bilgiler aktarılmıştır.

Haydar Aliyev'in gerek SSCB bünyesinde gerekse Azerbaycan Devlet Başkanı olarak Arap dünyası ve bazı Arap liderleriyle yaşadığı bazı temaslara işaret edilmiştir. Ayrıca Arap

medyasında konuyla ilgili tespit edilen sınırlı sayıda birkaç habere de yer verilmiştir. Bu veriler ışığında Aliyev ve Azerbaycan'ın Arap dünyası ile yaşadıkları bu temaslar irdelenmek üzere her iki taraftan ilgililerin dikkatlerine sunulması hedeflenmiştir. Böylece elde edilen bulgular çerçevesinde yapılacak durum tespitini, ilgililerin dikkatine sunulacak gereken adımların atılması hususunda yol gösterici bir rapor olması amaçlanmıştır.

2. AZERBAIJAN'IN ARAPLARLA İLK TEMASI

Fetihten önce en büyük ili ve başkenti Erdebil olan Azerbaycan, Ömer b. el-Hattâb (ö. 23/644) döneminde Müslüman devletler arasında yer almaya başlamış, Osmân b. Affân (ö. 35/656) döneminde ülkedeki Müslümanlık yayılmış, Alî b. Ebî Tâlib (ö. 40/661) döneminde ise halkın çoğu Müslüman olmuştur. Böylece Azerbaycan'ın Araplarla ilk teması Azerbaycan'ın fethiyle gerçekleşmiştir (Garip, 2018).

Nihâvend savaşında Nu'mân b. Mukarrin (ö. 21/642) şehit düşünce yerine kardeşi Nuaym b. Mukkarin (öl.?) komutan olarak tayin edilmiştir. Böylece Azerbaycan, Nuaym b. Mukkarin tarafından 22/642 yılında fethedilmiştir (İbn Kesîr, 2007).

Görüldüğü üzere 22/642 yılında Ömer b. el-Hattâb (ö. 23/644) döneminde gerçekleşen Azerbaycan fethinden sonra Osmân b. Affân (ö. 35/656) döneminde Erdebil merkez olmak üzere Azerbaycan'ın çeşitli şehirlerine asker yerleştirilmiş ve İslâmiyet'in yayılması için yoğun bir gayret gösterilmiştir. Alî b. Ebî Tâlib'in (ö. 40/661) Azerbaycan valisi Eş'as b. Kays el-Kindî (ö. 40/661) ise Erdebil'de bir cami yaptırmıştır. Emevîler devrinde Azerbaycan, Kafkaslar'daki fetih harekâtı için bir üs olarak kullanılmıştır. Abbâsîler zamanında bölge, başta Bâbek el-Hürremî (ö. 223/838) tarafından başlatılanı olmak üzere tehlikeli isyanlara sahne olmuş ve bu isyanlar güçlülükle bastırılabilmiştir. İslâmî dönemde bölgedeki ticaret gelişmiş ve şehirler önemli birer ticaret merkezi haline gelmiştir. Abbâsî Devleti'nin zayıflaması sonucu Azerbaycan'da sırasıyla Şirvanşahlar (799-1656), Sâcoğulları (879-930), Revvâdîler (X. yüzyılın başları-1071), Sellârîler (916-1090), Şeddâdîler (951-1075) ve Ahmedîlîler (1108-1227) gibi mahallî hânedanlar hüküm sürmüştür (Buniyatov, 1991).

3. AZERBAIJAN'IN UMUM MİLLÎ LİDERİ HAYDAR ALİYEV

Azerbaycan'ın Umum Millî Lideri Haydar Aliyev, 10 Mayıs 1923 tarihinde Nahçıvan'da dünyaya gözlerini açmıştır. 1939 yılında Pedagoji Teknik Lisesi'ni bitirdikten sonra Azerbaycan Sanayi Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1957 yılında Azerbaycan Devlet Üniversitesi tarih bölümünü bitirmiştir. 1941 yılında Nahçıvan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Halk İçişleri Komiserliği görevini icra etmiştir. 1944 yılında KGB'de görev almıştır. Bu çerçevede devlet istihbaratında değişik alanlarda görevler yapmış ve general rütbesine yükselmiştir. Aliyev, 1967 yılında Azerbaycan SSCB Devlet Güvenlik Komitesinin başkanı olarak görev almıştır. 1969 yılında Azerbaycan Komünist Partisi Merkezi Komitesi'nin genel sekreteri seçilerek ülkenin rehberi konumuna getirilmiştir. 1982 yılında Sovyet İttifakı komünist Partisi Merkezi Komitesi Siyasi Bürosu üyesi seçilmiştir. Böylece Aliyev, SSCB Bakanlar Kurulu birinci başkan yardımcılığı görevine getirilmek üzere SSCB'nin birinci rehberi olmuştur. Yirmi yıl süreyle SSCB'de milletvekilliği ve beş yıl ise Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcılığı görevini üstlenmiştir. 1987 yılında Sovyet İttifak Komünist Partisi Merkez Komitesi Siyasi Bürosu'nun ve Mihail Gorbaçov'un (öl. 1444/2022) talimatıyla görevlerinden alınmıştır. Aliyev, 1990 yılında SSCB'nin Bakü'de yaptığı kanlı baskın ile ilgili olarak ertesi gün Azerbaycan'ın Moskova'daki konsoloslüğünde verdiği beyanatta karşı çıkararak, Azerbaycan halkına karşı işlenmiş cinayetin teşkilatçılarının ve faillerinin cezalandırılmasını istemiştir. Aliyev, SSCB'nin dağılması üzerine 1991 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni terk etmiştir. Haydar Aliyev, 10 Ekim 1993 tarihinde Azerbaycan'ın 3. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve 12 Aralık 2003 tarihinde ABD'nin Ohio eyaletinin Cleveland şehrinde hakkın rahmetine kavuşmuştur (Adıgüzel, 2007 ve Andriyanov- Mirelemov, 2008).

Haydar Aliyev'i daha iyi tanımak için son olarak manidar olan şu sözlerine yer vermeyi uygun görüyoruz (Adıgüzel, 2007):

“Ben ne yapmışsam, hepsini şuurlu yaptım. Hiçbir şeyi şuursuz yapmadım. Bütün geçmişime, hayatıma göre, bütün yaptığım işler için hayıflanmıyorum. Her şeyi halkım için, milletim için ve kendi vatanım Azerbaycan için yaptığımı düşünüyorum ”

4. AZERBAIJAN VE ARAP DÜNYASI

Azerbaycan, 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Azerbaycan, sosyo-ekonomik, istikrar, demokratikleşme süreci, dış dünyaya açılma, kendine özgü kozmopolit ve modern toplum yapısına sahip olması gibi alanlarda gelişimini sürdürmektedir. Azerbaycan'ın bu konularda gelişmesinde Haydar Aliyev'in politikaları etkili olmuştur (Kalaycı, 2013).

İsrail'in Dağlık Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan'ı desteklediği ve milyon dolarlarla insani yardımlarda bulunduğu, hatta İsrail'in Azerbaycan'a silah sattığı da söylenmektedir. İsrail'in Azerbaycan ile yakınlaşarak bölgeye yerleşmesi Türk-İsrail stratejik ortaklığıdır. Bu ortaklık bölgede yalnız İran'ı değil, Suriye ve Ermenistan'ı da rahatsız etmektedir. Bu yüzden bu devletler kendi aralarındaki iş birliklerini daha da artırmışlardır. Buna karşı olarak İran, Ermenistan ve Suriye arasında yakın ilişkiler bulunduğu bilinmektedir. Bu ilişkiler, Türk İsrail-Azerbaycan ortaklığına karşı bir misilleme olarak da görülebilir (Karimov, 2007).

Başta Azerbaycan'ın merhum Umum Millî Lideri Haydar Aliyev olmak üzere Azerbaycan'ın Arap dünyası ile ilişkilerini ele almak istediğim bu çalışmada Arap ve Azerbaycan tarafları nezdinde kayda değer olumlu veya olumsuz herhangi bir çalışma veya somut bir ilişki bulamadığımı belirtmek isterim. Aynı şekilde Arap medyasında da kayda değer verilere ulaşamadım. Bunun altında İsrail-Azerbaycan arasında bulunan söz konusu yakınlaşma olduğunu düşünüyoruz. Ancak son zamanlarda Arap dünyasının lokomotif ülkeleri ile İsrail arasından yaşanan yakınlaşmalara bakılırsa, Arap dünyasının bu konuda samimi bir tavır sergilemediğini de dikkatlerinize sunmak isteriz.

Bununla beraber Haydar Aliyev'in gerek SSCB bünyesinde gerekse de Azerbaycan Devlet Başkanı olarak Arap dünyası ve bazı Arap liderlerle yaşadığı bazı temaslar mevcuttur. Ayrıca Arap medyasında konuyla ilgili birkaç haberin de olduğunu tespit ettik. Bu veriler ışığında Aliyev ve Azerbaycan'ın Arap dünyası ile yaşadığı bu temaslara değinmek üzere Azerbaycan ve Arap dünyası arasında sınırlı bir ilişki olduğunu vurgulamak üzere her iki taraftan ilgililerin dikkatlerine sunulmak hedeflenmiştir. Böylece bu eksiklik hususunda durum tespiti yapıp gereken adımların atılması da amaçlanmıştır.

5. SUUDİ ARABİSTAN VE AZERBAIJAN

Azerbaycan Cumhuriyeti ile Suudi Arabistan Krallığı arasındaki ilişkiler, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Sovyetler Birliğine karşı bağımsızlığını kazandığı 1991 yılına kadar dayanmaktadır. Bununla beraber iki ülke arasında gerçekleşen diplomatik ilişkiler, Azerbaycan'ın eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Nisan 1994 yılında Riyad'a yapmış olduğu ziyaretle başlayabilmiştir. Aynı yılda Azerbaycan, Bahreyn ve Umman ile de diplomatik ilişkileri gerçekleştirmek üzere Riyad'da büyükelçiliğini kurmuştur. Bu nedenle, resmi, siyasi ve diplomatik ilişkiler, çeşitli düzeylerde iş birliğini ve karşılıklı temsili güçlendirmek üzere iki ülkeyi birbirine yaklaştırmaya başlamıştır. Azerilerin Suudilerle ilişkilerini güçlendirme yönündeki adımlarının ardından Suudi Arabistan da 1999 yılında Bakü'de büyükelçiliğini açmıştır. 2003 yılında, Azerbaycan'ın şimdiki Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, babasının vefatından sonra cumhurbaşkanlığı görevlerini yürütmeye başlamıştır. İlham Aliyev, 2005 yılında Suudi Arabistan'a resmi bir ziyarette bulunarak, Azerbaycan hükümet yetkililerinin daha fazla ziyaretlerinin ve Suudi mevkidaşlarıyla görüşmelerinin önünü açmıştır. O zamandan itibaren resmi iş birliği ziyaretleri, siyasi ve ekonomik anlaşmalar ve her iki ülke için faydalı olan ortak projelerin yapılması başlamıştır (Ramîzân, 2019).

6. MISIR VE AZERBAIJAN

Azerbaycan-Mısır arasında bulunan ilişkilerin önemli sayılabilecek bir seviyede olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu nedenle tespit ettiğimiz kadarıyla bu başlık altında sınırlı sayıda ilişkilere yer verebileceğiz. Bu kapsamda Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek arasında gerçekleşen bir diyaloga yer vereceğiz. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin, Mısır Arap Cumhuriyeti Kahire nezdinde Büyükelçisi Tural Rzayev'in kaleminden Arapça olarak yayınlanan bir makaleyi Türkçeye çevirerek bazı kesitler sunacağız. Bununla beraber Mısır Kalyubiye'de Haydar Aliyev'in Anıtına çelenk konulması mevzusuna değineceğiz.

14 Aralık 1994 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'e şöyle der (<https://lib.aliyevheritage.org/tk/9762832.html>, 2022):

“Ermenistan’ın Azerbaycan’a saldırısı genç bağımsız cumhuriyetimiz açısından pek çok soruna yol açmıştır: Topraklarımızın %20’si işgal edilmiştir, mültecilerimizin sayısı bir milyonun üzerindedir. Bizi daha fazla endişelendiren konu, mültecilerin son derece zorlu koşullar altında yaşamasıdır ve kışın yaklaşması onların sıkıntılarını daha da artırmıştır. Fakat tüm zorluklara rağmen biz sorunun barışçı yoldan çözümünden yanayız ve bu doğrultuda bir dizi adımlar atmış bulunuyoruz. Ben sizi Azerbaycan’a davet ediyorum”

27 Aralık 2007 tarihinde Bakü’de iş birliği yollarını geliştirmek ve iki ülke arasındaki ekonomik ve yatırım ilişkilerinin ilerletilmesini sağlamak amacıyla yapılan ortak komitenin oluşumuyla Azerbaycan ile Mısır arasındaki ikili ilişkiler başlamıştır. Görüşmede, Vali Müsteşarı Adli Hüseyin, Kalyubiye armasını Azerbaycan cumhurbaşkanına teslim etmiş ve Azerbaycan cumhurbaşkanı, Haydar Aliyev heykelinin açılışını yapmak üzere Kalyubiye’nin el-Kanatır el-Hayriyye kentindeki Mısır-Azerbaycan Dostluk Bahçesi’ni ziyaret etme sözü vermiştir (Garip, 2018).

6.1. Tural Rzayev’in Kaleminden

Bu başlık altında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin, Mısır Arap Cumhuriyeti Kahire nezdinde Büyükelçisi Tural Rzayev'in kaleminden Arapça bir makaleyi Türkçeye çevirerek sunuyoruz. Bugün Azerbaycan halkı, 10 Mayıs 1923'te doğan modern Azerbaycan'ın ulusal lideri ve kurucusu Haydar Aliyev'in doğum gününü kutluyor. O, ülkesinin tarihinde büyük bir şahsiyettir. Azerbaycan halkına onlarca yıl liderlik etmiş. ve böylece halkının hafızasında tarihi lider ve ölümsüz bir şahsiyet haline gelmiştir. Rahmetli Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in önderliği Azerbaycan'ı çözüme ve parçalanmadan birlik ve istikrara, yoksulluk ve geri kalmışlıktan hayatın her alanında ilerleme ve refaha kavuşturmuştur. Böylece o, modern Azerbaycan'ın ölümsüz tarihi lideri ve kurucusu olmuş ve Aliyev, Azerbaycan'ın geçtiği zorlu bir dönemde ulusal birliği sağlamak üzere güven ve huzuru tesis etmiştir. Böylece yaşanabilecek bir iç savaşı da engellemiştir (<https://www.aldiplomasy.com/?p=113948>, 2022).

6.2. Kalyubiye’de Haydar Aliyev’in Anıtına Çelenk Konulması

Azerbaycan'ın Abşeron ve Mısır'ın Kalyubiye şehirleri arasında oluşturulan kardeşlik çerçevesinde 10 Mayıs 2022 tarihinde Kalyubiye valisi Abdulhamid el-Hecân, Kalyubiye ilinin el-Kanatır el-Hayriyye kentindeki Azerbaycan lideri Haydar Aliyev'in doğum yıldönümü münasebetiyle, Haydar Aliyev'in anıtına çelenk koymak üzere Mısır-Azerbaycan Dostluk Bahçesi'nde Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kahire Büyükelçisi Tural Rzayev, Azerbaycan heyeti başkanı Dr. Seymour Nasirov ve elçilik üyelerini kabul etmiştir. Mısır'ın

Kalyubiye Valiliği, Azerbaycan'ın Abşeron Valiliği ile çeşitli alanlarda imzaladığı karşılıklı ilişki, anlaşma ve iş birliği çerçevesinde “Mısır-Azerbaycan Dostluk Bahçesi” olarak isimlendirdiği bir parkta Haydar Aliyev'in anıtını dikmiştir. Kalyubiye valisi, konuklarla: bu yıllık kutlamasından ve lider Haydar Aliyev'in Vefa Günü'ne katılımlarından büyük mutluluk duyduğunu dile getirerek, Abşeron Valiliği arasındaki kardeşlikten memnun olduğunu kaydetmiştir. Kalyubiye valisi, iki ülke arasındaki dostluk ve iş birliği bağlarının güçlendirilmesine verdiği kesintisiz desteklerini takdir ederek, valilik şeref madalyasını Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kahire Büyükelçisi Tural Rzayev'e de takdim etmiştir. Vali, Mısır'ın turizm açısından en güzel destinasyon olduğunu ifade ederek, ileriki günlerde Azerbaycanlı turist sayısını artırmayı temenni ettiklerini de dile getirmiştir. Azerbaycan heyeti başkanı Dr. Seymour Nasirov, Mısır'ın geleceği için atılacak tüm adımlarda Azerbaycan hükümeti ve halkının desteğini teyit etmiştir. Nasirov, Azerbaycan hükümet yetkililerin Mısır siyasetinden takdir ve gurur duyduklarını dile getirerek, Azerbaycan ile Mısır arasındaki ikili ilişkilere gösterdiği ilgiden dolayı valiye teşekkürlerini sunmuştur. Nasirov, Kuzey Sina Valiliğiyle gerçekleştirdikleri gibi Abşeron-Kalyubiye valilikleri arasında da kardeşlik kurmayı başardıklarını ve sıradaki kardeşlik anlaşmasının ise Kahire valiliğiyle olacağını belirtmiştir (<https://www.youm7.com/story>, 2022).

7. ÜRDÜN VE AZERBAJYCAN

Diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi Azerbaycan-Ürdün arasında da kayda değer bir ilişki olduğu söylenemez ise de bu başlık altında 2 Mayıs 2008 tarihinde gerçekleşen “Kral Abdullah'ın Haydar Aliyev'in Türbesine Ziyareti” ve bu ziyaret sırasında gerçekleşen “Kraliçe Rania, Azerbaycan'daki Haydar Aliyev Vakfı'nı ziyareti” konusu ele alınacaktır.

7.1. Ürdün Kralının Haydar Aliyev'in Türbesi Ziyareti

23 Ağustos 2006 tarihinde Ürdün Kralı Abdullah, Haydar Aliyev vakfı, şehitler anıtı ve merhum Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın türbesini ziyaret etmiştir. Aynı gün Ürdün Amman'da Arapça haber olarak yayınlan Kral Abdullah'ın bu ziyareti, bu başlık altında Türkçeye çevrilerek sunulmuştur. Haber şu şekildedir:

Majesteleri Kral II. Abdullah, bugün Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de Haydar Aliyev Vakfı'nı ziyaret etti. Mihriban Aliyeva, vakıf hakkında Kral Abdullah'ı bilgilendirdi. Bu kapsamda Aliyeva, vakfin hayır, eğitim işleri ve çocuklara, yetimlere ve yerinden edilmişlere bakım yapmak gibi alanlarında faaliyetler yürüttüğünü aktardı.

Şehitler Anıtı'nı da ziyaret eden ve anıtın sembolüne çiçek çelengi bırakan Majesteleri, gelişinde Bakü Belediye Başkanı Hacıbala Abutalıbovun ve Azerbaycan'ın Amman Büyükelçisi Alman Rasli tarafından karşılandı. Kral, onur muhafızları tarafından Ürdün kraliyet ve Azerbaycan milli marşları eşliğinde selamlandı. Şehitler Anıtı, Sovyetler Birliğinden bağımsızlık kazanma mücadeleleri sırasında yaşanan şiddetli çatışmalar sonucunda şehit edilen Azerbaycan askerlerini sembolize eder. Azerbaycan halkının hayatında yeni ve önemli bir aşama olan ülkenin ulusal bağımsızlığını güçlendirme aşamasını başlatmak için 30 Ağustos 1991'de Azerbaycan'ın bağımsızlığı ilan edilmiştir. Kral, Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinin Başkan Yardımcılığı ve Rus KGB istihbarat servisi başkanı olarak görev yaptıktan sonra 1993 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı görevini üstlenen modern Azerbaycan'ın kurucusu merhum Haydar Aliyev'in kabrini de ziyaret etti (<https://kingabdullah.jo/ar/news/%D8%AC>, 2022).

7.2. Kraliçe Rania, Azerbaycan'daki Haydar Aliyev Vakfı'nı ziyareti

Kral II. Abdullah'ın Azerbaycan'a yaptığı çalışma ziyareti kapsamında bugün, Kraliçe Rania, kültürel diyalogu teşvik etmek, sivil toplum inşası süreçlerini desteklemek ve ulusal değerleri korumak alanlarında çalışan Haydar Aliyev Vakfı'nı ziyaret etti.

Azerbaycan First Lady'si eşliğinde vakfi gezen kraliçe, Azerbaycan ve yurtdışında acil konularda bir dizi çalıştay ve seminerler düzenleyen vakfın kuruluşunun tarihsel sürecini gösteren bir sergi hakkında bilgi aldı. Ayrıca vakıfta sanatçılar ve bazı genç yetenekler için dini hoşgörüyü teşvik etmeye odaklanan sergiler düzenlemektedir.

Vakfın merhum Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in istekleri doğrultusunda büyük ölçekli proje ve programların uygulanmasını desteklemesi dikkat çekicidir. Vakıf, 2004 yılında eski First Lady Aliyeva tarafından kurulmuş, ticari amaç gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Bu vakıf kültür, bilim, teknoloji, spor ve eğitim alanlarında da faaliyet göstermektedir (<https://www.queenrania.jo/ar/media/articles/queen-rania-tours-heydar-aliyev-foundation,2022>).

8. SURIYE VE AZERBAIJAN

Azerbaycan-Suriye ilişkileri istenilen seviyede olmadığı görülmüştür. Bu başlık altında gerek SSCB döneminde gerekse de Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı zamanında Azerbaycan Umum Millî Lideri Haydar Aliyev ile Suriye devleti arasındaki bazı münasebetlerini konu edinen Dr. Ali Hafız'ın bir yazısına yer verilecek ve Şam'da gizli görev şeklinde gerçekleşen bir misyona da dikkat çekilecektir.

8.1. Dr. Ali Hafız'ın Kalemile Bir Makale -2021

Siyasetçi ve istihbaratçı olan Haydar Aliyev, bir Sovyet siyasetçisi olarak bilindiği gibi 1993-2003 yılları arasında ülkeyi yöneten bir Azerbaycan ulusal lideri olarak da bilinir. Açık bir şekilde bakarsak, Aliyev rejimi ile Suriye'de Esad ailesinin rejimi arasında benzerlikler görebiliriz. Bununla beraber Aliyev'in birinci sınıf bir Sovyet istihbarat görevlisi olduğu birçok kişi tarafından bilinmemektedir. O, 1944'ten itibaren devlet güvenlik teşkilatlarında görev yaptı ve birkaç yıl sonra Bakü'de beşinci dairenin başkanı oldu, ardından ülkesinde KGB teşkilatının zirvesine ulaşana kadar çeşitli alanlarda lider konumunda görevler icra etti. Doğu ülkelerinde çalıştığı yıllarda yaşananlar hakkında bilgi sahibi olduğu ve tam anlamıyla dönemi idrak ettiğinden Pakistan'dan Mısır'a uzanan jeopolitik kuşakta önemli başarılarla imza attı. Eski KGB başkan yardımcısı İgor Sinistin: Aliyev'in İran, Türkiye, Pakistan ve Afganistan'da istihbaratçı olarak çalıştığını ve bu ülkelerde dış istihbarat teşkilatlarında kıdemli asistanlık görevine terfi edildiğini ifade etmiştir. Aynı şekilde Yeltsin'in güvenlik yardımcısı Yuri Baturin de "İstihbarat Subayının Dosyası" adlı kitabında bu alandaki faaliyetlerine değinmiştir. Aliyev, Kremlin'deki tek Müslüman olmanın avantajını kullanarak Levant ülkeleriyle sorunların çözümünde de önemli bir rol oynadı. Bu nedenle, Mısır, Libya, Pakistan, Ürdün ve Irak'ı diplomatik görevlerle veya habersiz gizli görevlerle ziyaret ederek birçok ülke lideriyle dostane ilişkiler kurmuştur (https://orient-news.net/ar/news_show/191270,20229).

8.2. Şam'da Gizli Görev

1984 yılının başında, KGB tarafından hazırlanıp Parti Genel Sekreteri Yuri Andropov'a sunulan Suriye'de Hafız ve Rıfat Esad kardeşler arasındaki gerginliği konu edinen rapor, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Politbürosu tarafından ele alınarak tartışılmıştır. Parti yönetimi, işlerin büyüyüp silahlı çatışmaya dönüşeceği endişesiyle Haydar Aliyev'i özel bir arabuluculuk göreviyle Şam'a gönderme kararı almıştır. Görev, Andropov'un ani ölümü nedeniyle bir ay ertelenmişse de Aliyev, 11-13 Mart 1984 tarihinde Şam'a gitmiştir. Ziyaret tamamen resmi bir nitelik taşıyormuş gibi gösterilmiştir. O dönemin medya dilinin sıkıcı ayrıntılarıyla, Cumhurbaşkanı Hafız Esad'ın, konuğu büyük bir misafirperverlikle karşıladığını aktarmıştır. İki taraf, mevcut uluslararası durum ve Orta Doğu'daki durumla ilgili konuları tartışmıştır. İki taraf, iki ülke arasındaki dostluk ve iş birliği ilişkilerini geliştirmek ve güçlendirmek arzusunu vurgulamış ve ikili iş birliğinin sonuçlarından karşılıklı memnuniyetlerini dile getirmiştir. Aliyev, Dışişleri Bakanı Abdulhalim Khuddâm ve Başbakanı Abdurraûf el-Kasım tarafından da kabul edilmiştir. Ama uzun bir aradan sonra Haydar Aliyev, o gizli görevin asıl amacını şöyle açıklamıştır: "1984'te acilen Şam'a gönderildim. Sovyet güvenlik bilgilerine göre Hafız Esad ile istihbarat teşkilatının başındaki kardeşi Rıfat arasında Suriye'de çatışma çıkmıştı. Kremlin, Suriye'de rejim veya lider değişikliğine izin veremezdi. Bu nedenle hemen Şam'a giderek, tedavi altında olan Hafız Esad ile görüştim. Rahatsızlığına rağmen görüşmemiz 8 saat sürmüştü. Kısa bir süre içerisinde Kardeşi Rıfat'ı İspanya'ya göndermesiyle sorun çözülmüştü. Böylece Sovyet Politbüro rahat bir nefes almıştı (https://orient-news.net/ar/news_show/191270, 2022).

9. FİLİSTİN VE AZERBAYCAN

Azerbaycan ve Filistin arasında gerçekleşen önemli ilişkilere rastlamadık. Bu nedenle 8 Aralık 1997 tarihinde İran'ın başkenti Tahran'da Haydar Aliyev ile Yasser Arafat arasında geçen bir diyaloga yer vermekle yetineceğiz (<https://lib.aliyevheritage.org/tk/7786071.html>, 2022).

Yasser Arafat: Sayın Haydar Aliyev! Sizinle eski dostlar gibi sıcak bir ortamda bir araya gelmekten son derece memnuniyet duyuyorum. Sayın Cumhurbaşkanı, siz hep benim kalbimdesiniz. Sorunlarımıza gösterdiğiniz ilgiyi biz asla unutmuyoruz.

Haydar Aliyev: Sayın Filistin Lideri Arafat, ben de sizinle görüşmekten memnun olduğumu belirtirim. Hem eski Sovyetler Birliği yöneticilerinden biri olduğum sırada, hem şimdi Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı'nı yaptığım şu dönemde benim bu konudaki tutumum hep aynı oldu. Ben hatırlıyorum, 16-17 sene önce İran'da durum zordu. Oraya uçakla gitmek mümkün değildi. Siz Azerbaycan'a geldiniz. Biz İran'daki durumu bir hayli tartıştık. Ben sizi İran'a otomobille yolladım. O dönemde siz İran ile Irak'ı barıştırmayı hedefliyoruz. Ben 1984 yılında Moskova'da çalışıyordum. Politbüro üyesiydim. O sırada Filistinlileri Lübnan'dan sınır dışı ediyorlardı. Siz Mısır'a gittiniz, ben Şam'a gittim. Orada Hafız Esad ile saatlerce konuşarak Yasser Arafat ile mutlaka barışması gerektiğini bildirdim.

Yasser Arafat: Ben o günleri çok iyi hatırladığımı altını çizirim ve Sayın Cumhurbaşkanı, ilginize teşekkür ederim.

Haydar Aliyev: Şunu vurgularım ki, Azerbaycan Filistin'in dostudur. Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti Filistin halkının kahramanca mücadelesini hep desteklemiştir ve bundan böyle de destekleyecektir.

Yasser Arafat: Azerbaycan'ın desteğini hep hissettiğimizin altını çizirim. Biz bununla gurur duyuyoruz ve bundan güç kazanıyoruz. Biz Azerilerle Filistinlilerin tarihi dostluk ilişkilerinin

büyük önemini belirtmenin yanı sıra bu ilişkilerin daha da iyileştirilmesinin gerekli olduğunu vurguluyoruz. Eminiz, İslam Konferansı Örgütü'nün 8. Zirvesi Müslüman Dünyası Birliği'nin daha da güçlenmesinde önemli rol oynayacaktır.

10. LÜBNAN VE AZERBAIJAN

Azerbaycan ile Lübnan Arasında kayda değer bir ilişkinin olduğunu tespit edemedik. Bu nedenle Azerbaycan'ın Bakü Büyükelçiliği eliyle Lübnan'ın kuzeyindeki bir Türkmen köyünde, Karabağ Zaferi'nin ikinci yıl dönümü münasebetiyle “Şehitler Anıtı” açılışı yapıldığı haberini sunmakla yetineceğiz.

10.1. Karabağ Zaferi Şehitleri Anısına Dikilen Anıt

Azerbaycan'ın Bakü Büyükelçiliği tarafından Lübnan'ın kuzeyindeki Türkmen köyünde, Karabağ Zaferi'nin ikinci yıl dönümü anısına “Şehitler Anıtı” açılışı yapılmıştır. Akkar vilayetindeki dört bin Türkmen'in yaşadığı Kavaşra köyündeki anıtın açılış törenine, Azerbaycan Bakü Büyükelçi Vekili Şahin Panahov, Türkiye'nin Beyrut Büyükelçi Yardımcısı Yeter Yaman, Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Lübnan Koordinatörü Orhan Aydın, Akkar Valisi İmad Labaki ve Kavaşra'da ikamet eden Türkmenler katıldı. Anıtın açılışından önce her iki ülkenin milli marşı okunup, şehitler için saygı duruşunda bulunuldu. Daha sonra 8 Kasım Karabağ Zaferi şehitleri için dua edildi. Tören kapsamında, askeri üniforma giyen Türkmen bir kız çocuğu Türkçe şiirler okudu. Anıtı çelenk bıraktıktan sonra AA muhabirine konuşan Panahov, “*Karabağ Zaferimizin bugün ikinci yıl dönümü. Türkmen Kavaşra köyünde şehitlerimiz için bir anıt diktik. Kavaşra'da dört bin Türkmen'in yaşamasından dolayı anıtı buraya kurmaya karar verdik*” dedi. Lübnan'daki Türkmen varlığına dikkati çekmek için bu anıtı yapma kararı aldıklarını belirten Panahov, Türkmenlere desteklerinin devam edeceğini söyledi (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/lubnan-daki-turkmen-koyune-karabag-zaferi-sehitleri>, 2022).

11. DR. MU‘TEZ ABDULHAMİT KALEMİNDEN

Arap dünyasının konuyla alakalı düşüncelerini daha yakından görmek amacıyla Haydar Aliyev'in 99. Doğum Günü Münasebetiyle Dr. Mutez Abdulhamit Tarafından “*Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Modern Tarihinin YarATICISI Haydar Aliyev*” başlıklı kaleme alınan makalenin bir bölümünü Türkçeye çevirerek aktarıyoruz:

Tarih üzerinde parmak izlerini bırakarak uzun süre kendilerinden söz ettiren nice büyük ve ölümsüz adamlar olmuştur. Bu ölümsüz adamlar, vefalı halkları tarafından ölüm ve doğum günlerinde anılmışlardır. Bu isimler arasında bugün 99. doğum yıl dönümü kutlanan lider Haydar Aliyev de yerini almıştır. O, ülkesinin tarihinde büyük bir devlet adamıdır. Azerbaycan halkına onlarca yıl önderlik yaparak halk nezdinde tarihi ve ölümsüz bir lider olmuştur. Merhum Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Azerbaycan'ı parçalanma ve bölünmeden birlik ve istikrara; yoksulluk ve geri kalmışlıktan hayatın her alanında ilerleme ve refaha kavuşturmuştur. Böylece çağdaş Azerbaycan rönesansının ölümsüz tarihi lideri ve kurucusu olmuştur. Ulusal birlik için emniyeti güvence altına almıştır. Azerbaycan halkının geçtiği zor dönemlerde iç savaşları önlemiştir. Bu nedenlerle bu liderin hayatını tam anlamıyla anlatabilmek için bir ansiklopediye ihtiyaç vardır. Cömert kariyerinin her yönü Azerbaycan halkının ulusal mirası ve gururudur. O, Azerbaycan'ın modern tarihini yazmıştır (<https://www.addustor.com/content.php?id=14282>, 2022).

SONUÇ

Azerbaycan'ın Araplarla ilk teması Azerbaycan fethiyle gerçekleşmiştir. Azerbaycan, Ömer b. el-Hattâb (ö. 23/644) döneminde Nuaym b. Mukkarin tarafından 22/642 yılında fethedilmiştir.

Azerbaycan Umum Millî Lideri Haydar Aliyev, 10 Mayıs 1923 tarihinde Nahçıvan'da dünyaya gelmiştir. Eğitimini tamamladıktan sonra Nahçıvan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Halk İçişleri Komiserliği görevi icra etmiştir. Devletin önemli alanlarda görevler yapmış ve general rütbesine kadar yükselmiş ve daha sonra SSCB'nin birinci rehberi

olmuştur. SSCB'de yirmi yıl milletvekilliği ve beş yıl ise Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Aliyev, 1991 yılında Sovyetler Birliğini terk etmiş ve 10 Ekim 1993 tarihinde Azerbaycan'ın 3. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. 12 Aralık 2003 tarihinde ABD'nin Ohio eyaletinin Cleveland şehrinde hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Başta Azerbaycan'ın merhum Umum Millî Lideri Haydar Aliyev olmak üzere Azerbaycan'ın Arap dünyası ile ilişkilerini ele almak istediğim bu çalışmada Arap dünyası nezdinde kayda değer olumlu veya olumsuz herhangi bir çalışma veya somut bir ilişki bulamadığımı belirtmek isterim. Aynı şekilde Arap medyasında da kayda değer verilere ulaşamadık. Bunun altında İsrail-Azerbaycan arasında yaşanan yakınlaşma olduğunu düşünüyoruz. Ama son zamanlarda Arap dünyasının lokomotif konumunda olan ülkeler ile İsrail arasından yaşanan yakınlaşmalara bakarsak, Arap dünyasının bu konuda samimi bir tavır sergilemediklerini de dikkatlerinize sunmak isteriz.

Bununla beraber Umum Millî Lideri Haydar Aliyev'in gerek SSCB bünyesinde gerekse de Azerbaycan Devlet Başkanı olarak Arap dünyası ve bazı Arap liderlerle yaşadığı bazı temaslar mevcuttur. Ayrıca Arap medyasında konuyla ilgili birkaç haberin de olduğunu tespit ettik. Bu veriler ışığında Aliyev ve Azerbaycan'ın Arap dünyası ile yaşadıkları bu temaslara işaret edilmiştir. Bu çerçevede Azerbaycan ve Arap dünyası arasında siyasi alan başta olmak üzere neredeyse hiçbir platformda kayda değer bir ilişkinin olduğuna rastlamadığımızı belirtmek isteriz. Böylece Azerbaycan ve Arap dünyası arasında yaşanan sınırlı bir ilişki olduğunu vurgulamak üzere her iki taraftan ilgililerin dikkatlerine sunarız. İki taraf arasında yaşanan bu eksiklik hususunda durum tespiti yapıp gereken adımların bir an önce atılması gerektiği düşüncesindeyiz. Çünkü taraflar arasındaki ilişkilerin geçmişi çok eskilere dayandığı, sadece son zamanlarda bu eksikliklerin ortaya çıktığı kanaatindeyiz. Bu nedenle kökleri kadim zamanlara dayanan Azerbaycan-Arap dünyası ilişkilerinin tekrar canlandırılması, iki tarafın da lehine olacağını belirtmek istiyoruz.

KAYNAKÇA

1. Adıgüzel, H. (2007), Zirve Haydar Aliyev'in Hayatı, İleri Yayınları, İstanbul.
2. Andriyanov, V- Mirelemov. H (2008), Haydar Aliyev. çev. Azad Ağaoğlu, Biy, Bakü.
3. Buniyatov, Z. M. (1991), "Azerbaycan (II. Tarih)", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 4/317-322, TDV Yayınları, İstanbul.
4. Çubukçu, A. (2007), "Nu'mân b. Mukarrin". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 33/240-240, TDV Yayınları, İstanbul.
5. Garip, Z. F. (2018), Mezâhiru'l-hadreti'l-İslâmiyye fi Azerbaycan fi'l-karni'l-'işrîn, el-Mektebu'l-Arabî li'l-Maarif, Kahire.
6. İbn Kesîr, İ. (1988), el-Bidâye ve'n-nihâye, Mektebetu'l-Me'ârif, Beyrut.
7. Kalaycı, İ. (2013), "Kafdağı'nın Önündeki Ekonomi: Modernleşen Azerbaycan1", T.C. Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Avrasya Etüdler Dergisi (TİKA) 2/43 (2013), 27-56. <https://www.avrasyaetudleri.com/sayi/44-sayi>.
8. Karimov, B. (2007), Haydar Aliyev Döneminde Azerbaycan Cumhuriyetinin Dış Politikası (1993-2003), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
9. Ramîzân, M. (2019), Azerbaycan ve's-S'üdiyye furusun sunâiyye fi şarki'l-evsat mutegayir, King Faisal Center for Research and Islamic Studies, Riyad.

İNTERNET KAYNAKÇASI

1. <https://www.aldiplomasy.com/?p=113948> Erişim tarihi: 02.12.2022
<https://www.youm7.com/story/2022/5/10/%D9%85%D8%AD%D8%A7%D9%81%D8%B8-%D8%A7%D9%84%D9%82%D9%84%D9%8A%D9%88%D8%A8%D9%8A%D8%A9-%D9%8A%D8%B3%D8%AA%D9%82%D8%A8%D9%84-%D8%B3%D9%81%D9%8A%D8%B1-%D8%A3%D8%B0%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%AC%D8%A7%D9%86-%D9%84%D9%88%D8%B6%D8%B9-%D8%A5%D9%83%D9%84%D9%8A%D9%84-%D9%85%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%B2%D9%87%D9%88%D8%B1-%D8%A3%D9%85%D8%A7%D9%85/5755990> Erişim Tarihi: 02.12.2022.
2. <https://kingabdullah.jo/ar/news/%D8%AC%D9%84%D8%A7%D9%84%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%84%D9%83-%D9%8A%D8%B2%D9%88%D8%B1-%D9%85%D8%A4%D8%B3%D8%B3%D8%A9-%D8%AD%D9%8A%D8%AF%D8%B1-%D8%B9%D9%84%D9%8A%D9%8A%D9%81-%D9%88%D8%B5%D8%B1%D8%AD-%D8%A7%D9%84%D8%B4%D9%87%D9%8A%D8%AF-%D9%88%D8%B6%D8%B1%D9%8A%D8%AD-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%A6%D9%8A%D8%B3-%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%B0%D8%B1%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%A7%D8%AD%D9%84> Erişim Tarihi: 02.12.2022.
3. <https://www.queenrania.jo/ar/media/articles/queen-rania-tours-heydar-aliyev-foundation> Erişim Tarihi:02.12.2022.
4. https://orient-news.net/ar/news_show/191270 Erişim Tarihi 02.12.2022.
5. <https://www.addustor.com/content.php?id=14282> Erişim Tarihi: 02. 12. 2022.
6. <https://lib.aliyevheritage.org/tk/7786071.html> Erişim Tarihi 02.12.2022.
7. <https://lib.aliyevheritage.org/tk/9762832.html> Erişim Tarihi: 02. 12. 2022.
8. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/lubnan-daki-turkmen-koyune-karabag-zaferi-sehitleri-icin-anitikildi/2732738#>. Erişim tarihi: 18.12.2022.
9. https://tr.wikipedia.org/wiki/Haydar_Aliyev Erişim tarihi: 09.01.2022.